

Tamara Poletan
Univerzitet u Beogradu
Filološki fakultet
Srbija
poletanica@yahoo.com

UDK: 811.163.6'373.45:81'244.5
821.163.41.03-31=163.6
Naučni članak

Problematika prevodenja turcizama na slovenački jezik na primeru romana *Na Drini ćuprija*

Sažetak

Tema ovog rada je analiza prevoda turcizama u delu Iva Andrića na slovenački jezik. Na osnovu uvida u literaturu i problematiku prevodenja, te na osnovu vrste pozajmljenica, mogu se izdvojiti brojna teorijsko-metodološka i praktična pitanja koja zahtevaju temeljniju naučnu i stručnu raspravu. Za potrebe ovog rada su sa leksičkog i semantičkog stanovišta analizirane reči orientalnog porekla sadržane u knjizi *Na Drini ćuprija*. Cilj je da se utvrdi u kojoj meri se i kakvim lingvističkim postupcima služi slovenački jezik prilikom prevodenja, kako se te reči ponašaju spram fonetskih i morfoloških pravila: da li su se asimilirale, kao što je to slučaj sa mnogim turcizmima u srpskom jeziku, ili se lako prepoznaju kao strane reči.

Ključne reči: prevodenje, teorija prevodenja, turcizmi, srpski jezik, slovenački jezik

Leksički fond svakog jezika na određen način obuhvata etnografiju zajednice koja se njime služi, svaki jezik izražava jednu svojevrsnu kulturu, a istinski dobro vladanje nekim jezikom podrazumeva i temeljito poznavanje kulture njegovih izvornih govornika. Ova konstatacija važi za jezik i stil pisanja Iva Andrića, koji odražava kulturni duh i epohu u kojoj je pisac stvarao. Dobitnik Nobelove nagrade za književnost u svom najpoznatijem romanu predstavlja

istoriju Višegrada i mosta preko reke Drine, počevši od 1516. godine, kada je izgrađen most do 1914. godine, kada je delimično srušen. Želeći u svojim delima da dočara klimu epohe, običaje, filozofiju života ljudi koji su u datom periodu naseljavali taj prostor, Andrić na nekim mestima daje prednost turcizmu umesto srpskohrvatskom ekvivalentu. Prevodilac koji prevodi Andrićeva dela na slovenački, kao uostalom i na svaki drugi jezik, može se naći u svojevrsnoj neprilici zbog te specifičnosti, ukoliko nije dobro upoznat sa kulturnim i istorijskim kontekstom u kojem je pisac stvarao.

Delo *Na Drini ćuprija* sadrži veliki broj etnografskih elemenata, a to su elementi koji obuhvataju leksiku koja izražava nacionalni identitet: etnološka, istorijska i geografsko-klimatska iskustva autora određenog teksta u izvornom delu, koja treba da se posreduju govorniku nekog drugog jezika, i koja prema teoriji prevodenja spadaju u neprevodivu leksiku (Đukanović 2011, 107). S obzirom na to da svaka komparacija prevoda sa originalnim tekstrom može biti samo delimična i posredna, te da se bavi samo određenim segmentima, jer ni izvorni a ni ciljni tekst nikada ne možemo u potpunosti analizirati, naša pažnja će biti usmerena na problematiku prevodenja tzv. bezekvivalentne leksike na slovenački jezik, sadržane u delu *Na Drini ćuprija*.

Romantičarski, a potom i psihološki orijentisana lingvistika smatrala je da je prevodenje uopšte, a književno prevodenje naročito, nemoguće kao oblik pune međujezičke komunikacije. Međutim, sa razvojem lingvističke misli XIX veka, postepeno se menjao i stav prema prevodivosti i otvarao se put za teorijsko rešavanje problema prevodenja. Tako je, na primer, logičko-gramatička škola usmerila pažnju na *univerzalna svojstva jezika* i došla do zaključka da i posred specifičnosti različitih prirodnih jezika, svi oni imaju zajedničku osnovu: dovođenje reči, pojmove u međusobnu vezu prema opšte važećim zakonima logičkog mišljenja (Sibinović 1990, 101). Ovakav pogled na jezik je davao teorijski osnov za prevodenje sa jednog jezika na drugi, bez obzira na njihovu tipološku nepodudarnost.¹

Na rezultate prevodiočevog rada, osim veoma značajnih subjektivnih činilaca, utiče i niz objektivnih, koji su datost stepena razvijenosti i ukusa sredine u kojoj prevod nastaje.

¹ Kada je V. Humboldt teorijski obrazložio podelu jezika na četiri različite grupe – izolativne, aglunativne, fleksivne i polisintetičke, smatralo se da je prevodenje sa jezika iz tipološki drugih grupa nemoguće.

Kako navodi N. Kocijančič Pokorn, među istoričarima kulture vlada opšte ubedjenje o centralnoj ulozi prevođenja prilikom kristalizacije nacionalnih kultura [...] (Kocijančič Pokorn 2003, 172).

Komunikacijski pristup prevođenju polazi od shvatanja da je ono što se prevodi – vanjezički sadržaj iz realnog sveta u kome živimo, a prevođenje je moguće jer je taj svet u osnovi isti za sve ljude koji u njemu žive, o njemu međusobno komuniciraju na raznim, sebi svojstvenim jezicima (Ivir 1979, 63). U najširem mogućem smislu, prema mišljenju V. Ivira, svako prevođenje predstavlja prevođenje kultura. Međutim, uzmemli li u obzir činjenicu da se kulture mogu razlikovati jedna od druge, u zavisnosti od dominantnih društvenih konvencija koje vladaju u dатој kulturi, od geografske udaljenosti, prirodnih uslova koji su za jednu sredinu tipični, a za drugu potpuno nepoznati, dolazimo do barijere kada se radi o prevođenju. U tom slučaju prevodilac pribegava određenim prevodilačkim postupcima, koji zavise od vrste pojave koja se prevodi u komunikacijskoj funkciji. Mogući postupci prema Iviru jesu sledeći:

1. Jedan od mogućih postupaka, koji se čini i najprirodnijim, jeste *prevod-definicija* – kada se prevodilac nađe pred elementom izvorne kulture kakvog u cilnoj kulturi nema, on primaocima prevoda nudi najprikladniju definiciju te pojave (Ivir 1979, 65).
2. Uvođenje strane reči kao *pozajmljenice* za strani pojam. Ponovljrenom upotrebom u više raznih prevoda, reč ulazi kao pozajmljenica u fond ciljnog jezika i postaje kulturna svojina govornika toga jezika, tako da objašnjavanje toga pojma više nije potrebno (Ivir 1979, 65).
3. Postupak stvaranja – *postupak stvaranja prevedenica*, tj. doslovno prevođenje naziva za strane elemente kulture. Ovaj postupak je izuzetno privlačan za prevodioce u slučaju kada se određeni element kulture u izvornom jeziku izražava tako da je sâm naziv semantički proziran, da on nešto znači (Ivir 1979, 65).
4. *Zamenjivanje* približno odgovarajućim elementima kulture u koju se prevodi. Taj postupak je za primaoca svakako najkomiforniji, jer mu ne stvara nikakav napor interpretacije i usvajanja nepoznatog. Ipak, ovo je u pogledu prevođenja vrlo osetljiv postupak, jer poistovećuje pojmove koji nisu identični (Ivir 1979, 65).

5. *Stvaranje novih vlastitih naziva* u cilnjom jeziku za nove preuzete pojmove. Ovaj postupak je dosta čest za pojmove koji spolja uđu u neku kulturu i u njoj neko vreme žive pod raznim nazivima, sve dok se u jeziku spontano ne razvije i ne ustali jedan naziv koji ne mora imati ništa zajedničko s nazivom u kulturi iz koje je preuzet (Ivir 1979, 66).

Značajno mesto u fondu realija pripada rečima orijentalnog porekla, odnosno turcizmima, koji su posledica istorijske, kulturne, političke osmanske dominacije na našim prostorima. O pravoj pojavi turcizama u slovenskim i uopšte balkanskim jezicima može se govoriti od dolaska Turaka Osmanlija na Balkan. Dodirom Turaka sa balkanskim narodima počinje i njihov uticaj na ove narode, koji je u dugom periodu turske vladavine ostavio vidne tragove i u njihovim jezicima (Škaljić 1985, 12).

Turcizmi su nepresušna i veoma primamljiva tema za proučavanje, ne samo za turkologe i srbiše, već i za mnoge druge samouke istraživače. Kada je reč o samom terminu *turcizmi*, među stručnjacima – turkolozima i arabistima postoje razmimoilaženja u pogledu toga kako bi trebalo da se ove reči nazivaju.

Evropski i slovenski lingvisti u filološkim orijentalističkim istraživanjima jezikâ Balkana koriste izraz *turcizmi*. Međutim, poznati lingvista, akademik Asim Peco zalaže se za drugo terminološko rešenje i obrazlaže svoje mišljenje u vezi sa ovom temom sledećim rečima: „Riječi orijentalnog porijekla, koje su različitim putevima, i u različitim vremenima, ulazile u naš leksički fond, kod nas se zovu zajedničkim imenom *turcizmi*, mada je potpuno jasno da sve one ne pripadaju turskom leksičkom fondu, niti su nam sve došle isključivo turskim posredovanjem. Bilo je predloga da se te riječi nazovu orijentalizmima. Svakako, taj bi naziv više odgovarao njihovom stvarnom porijeklu, ali je onaj prvi već ustaljen i nema potrebe da se mijenja“ (Peco 1987, 8). Poznati orijentalista Fehim Bajraktarević takođe kritikuje termin *turcizam* i predlaže termin *orientalne reči* (Barjaktarević, Škaljić 1966, 334–44). Njegov primer sledi i prof. dr Darko Tanasković (Tanasković 1983). Teufik Muftić se zalaže za upotrebu termina *arabizmi*, a Đorđe Popović za odrednicu *turske i istočanske reči* (Popović 1884). Kriterijumi za određivanje pojma *turcizmi* više su kulturno-istorijski i civilizacijski. Pod turcizmima se podrazumevaju i pozajmljenice iz predosmanskog perioda, koje su preuzete iz tursko-tatarskih jezika. Takve reči koje su avarskog, protobugarskog, pečeneško-kumanskog porekla obično se nazivaju *turkizmi* ili *turkijske reči*.

Škaljić navodi da je veliki broj istočnjačkih reči preuzet iz turskog jezika u naše narodne govore, a da su neke od njih postale svojina našeg književnog jezika. Naše narodne pesme, pripovetke obiluju rečima orijentalnog porekla, te ih ne bismo mogli pravilno shvatiti bez njihovog pravilnog objašnjenja. „Bez valjanog, naučno obrađenog tumača turcizama teško će se snaći i naš čovek u proučavanju narodnih pjesama, pripovjedaka i poslovica, a nema sumnje da su u tom pogledu u još gorem položaju oni strani naučnici koji se upuštaju u ispitivanje naše narodne pjesme i ostale gorovne tradicije“ (Škaljić 1985, 11). Kao što je već rečeno, reči koje su najpre ušle u narodni govor vremenom su postale deo književnog jezika, te su deo ukupne leksike mnogih književnih, umetničkih dela, među koje spada i roman *Na Drini ćuprija*. Kako dalje navodi Škaljić – „te riječi su vezane za našu prošlost, a ponekad riječ može da posluži kao spomenik, kao istorijski dokumenat i izvor“ (Škaljić 1985, 11).

Zajednička tursko-slovenačka istorija, sa više od 40 različitih tekstova, čini predmet mnogih istraživanja i predstavlja značajan žanrovske tip slovenačkog pripovedanja. O Turcima su pisali Josip Jurčič u delu *Jurij Kozjak, slovenski janičar* (1864), zatim Jakob Sket, Franc Valentin Slemenik, Miroslav Malovrh, Lea Fatur, Ivan Lah, Ivan Sivec i mnogi drugi, a u novije vreme se tom tematikom bave Rajko Muršič, Peter Simonič, Miran Hladnik. Međutim, turskom jeziku ili turcizmima nije bila posvećena veća pažnja. Nekoliko pojedinaca, među kojima su Miha Pintarič i Božidar Jezernik predstavljaju izuzetak.

Miha Pintarič u svome članku daje pregled turcizama koje je slovenački govornik usvojio u različitim vremenskim intervalima u istoriji. Autor posmatra turcizme u okviru tri različite grupe. U prvu grupu, prema njegovom mišljenju, spadaju reči koje označavaju isključivo turske predmete, i on smatra da su sa lingvističke tačke gledišta one najmanje zanimljive. Zatim, u drugu grupu ubraja one reči koje je slovenački jezik prihvatio, a koje su sačuvale stranu i često „egzotičnu“ konotaciju, dok u treću ubraja izraze koji su ušli u svakodnevni govor i koji su u širokoj upotrebi (Pintarič 2012, 79). Autor navodi da su turcizmi u slovenačkom jeziku najčešće vezani za sferu religijskog, ili za označavanje jela i pića. Slovenački jezik, kao i svaki drugi, koristi turske reči kako bi označio tursku stvarnost, te su u upotrebi reči poput sledećih: *derviš, divan, minaret, musliman, harem, beg, aga, kan, bairam, čibuk, horda, paša, mufti, janičar, otomana*. Što se druge grupe reči tiče, ona se odnosi najviše na označavanje jela i pića, a te su reči ušle u slovenački jezik tokom

jugoslovenskog perioda (1918–41 ili 1945–91). Neke od njih bi bile *čevapčići, baklava, burek, ajvar*.

S. Klemenčič navodi da su među turskim rečima sledeće: *baker, buzdovan, džuveč, janičar, juriš, kajmak, karavla, korobač, pajdaš, paša, rakija, sarma, top*; zatim, one koje su poreklom arapske: *baklava, budalo, čefur, čevapčić, džamija, džezva, halva, harem, katran, musaka, raja, ratluk, žep*; potom persijske: *burek, čaršija, čorav, čorba, han, musliman, šotor*; te grčke: *čutara, kalup, koliba*. Zatim, hrvatskim posredovanjem došle su reči poput ovih: *kava, koruza, bedak* (Klemenčič 2010, 24).

U ilustrativnim primerima koji slede ukazaćemo na određene prevodilačke postupke kojima se poslužio slovenački prevodilac prilikom nastajanja prevoda dela *Na Drini ćuprija*. Takođe, želimo da utvrdimo u kojoj se meri u prevodu pojavljuju pozajmljenice i tuđice, da li je prevod i u kojoj meri odomaćen. Vodićemo se prevodilačkim postupcima koje je predložio hrvatski lingvista V. Ivir, a koje smo prethodno izneli.

1.1. Pozajmljivanje

Pozajmljivanje predstavlja najjednostavniji postupak, pri čemu se reč ili izraz zapravo ne prevodi, već kao strani termin ulazi u ciljni jezik. Prevodilac može primeniti ovaj postupak ukoliko želi da stvari neki poseban stilski efekat, smesti tekst u njegov kulturni kontekst, očuva neku konotaciju iz izvornog jezika, ili – uopšteno – duh originala.

1.1.1. Oznake duhovne kulture

U tabeli su prikazane reči koje pripadaju duhovnoj sferi.

Turcizmi u <i>Na Drini ćuprija</i>	Turcizmi u slovenačkom prevodu
(1) <i>mula</i>	(1a) <i>mula</i>
(2) <i>hodža</i>	(2a) <i>hodža</i>
(3) <i>derviš</i>	(3a) <i>derviš</i>
(4) <i>hadži</i>	(4a) <i>hadži</i>
(5) <i>hafis</i>	(5) <i>hafis</i>
(6) <i>efendija</i>	(6a) <i>efendija</i>
(7) <i>beg</i>	(7a) <i>beg</i>
(8) <i>aga</i>	(8a) <i>aga</i>

U slučajevima kada je reč o izrazima koji sadrže religijsku komponentu, slovenački prevodilac je sačuvao replike likova, koji su u originalnom tekstu bili na turskom jeziku, što označava njihovo strano poreklo.

(8) <i>Valahi!</i>	(8a) <i>Valahi!</i>
(9) <i>Bilahi!</i>	(9a) <i>Bilahi!</i>

Upotreba turcizama je omogućila očuvanje izvornog duha jezika, ali je istovremeno unela kulturnu nijansu koja je slovenačkom čitaocu pomogla da u svojoj mašti oživi upravo onu sliku koju je zamislio autor – sliku istorijskog Višegrada. Slovenački prevodilac se prilikom prevođenja ova dva izraza poslužio transkripcijom, želeći da spreči kulturološki gubitak.

Kada je reč o vlastitim imenima, ona su prilagođena pravopisu slovenačkog jezika. U slučajevima kada su titule bile deo imena, one su pisane odvojeno.

(10) <i>Husein-efendija</i>	(10a) <i>Husein efendija</i>
(11) <i>Mula-Ibrahim</i>	(11a) <i>Mula Ibrahim</i>
(12) <i>Daut-hodža</i>	(12a) <i>Daut hodža</i>
(13) <i>Arifbeg</i>	(13a) <i>Arif beg</i>

1.1.2. Oznake materijalne kulture

U tabeli su prikazane reči koje spadaju u domen materijalne kulture, te obuhvataju leksiku za označavanje jela i pića, građevina, nameštaja, sve karakteristično za određeni areal.

(14) <i>ferman</i>	(14a) <i>ferman</i>
(15) <i>pašaluk</i>	(15a) <i>pašaluk</i>
(16) <i>han</i>	(16a) <i>han</i>
(17) <i>halva</i>	(17a) <i>halva</i>
(18) <i>sofra</i>	(18a) <i>sofra</i>

Zanimljiv je prevod reči *han*. Naime, prevodilac je na mestima kada *han* služi za označavanje same građevine prevodi kao *prenoćišče* (*prenoćište*), dok se na drugim mestima, kada je u sklopu sintagme, služi tehnikom pozajmljivanja, te ostavlja reč *han*.

„On je vodio brigu o čuvenom Kamenitom hanu, pored mosta“. (str 114)²

„Skrbel je za znameniti han zraven mosta“. (str. 153)³

Međutim, u sledećem primeru prevodilac daje prednost reči *prenošiće*:

„[...] bile su samo varoške njive, prosečene drumom, pored kojeg je bio drveni starinski han i nekoliko vodenica i koliba“. (str. 16)

„[...] so bile samo trške njive, ki jih je rezala cesta, ob kateri je stalo staro starinsko leseno prenočišče, in nekaj mlinov in kolib“. (str. 19)

Može se uočiti da transkripciji i transliteraciji podležu pre svega reči sa religijskim značenjem, one koje označavaju određene verske prakse, titule, zanimanja.

1.2. Metod opisnog prevodenja, parafraza

Parafraza predstavlja jedno od značajnih sredstava za rešavanje prevodilačkih problema. Njenom upotrebom se rešavaju problemi koji nastaju u prevodenju zbog civilizacijskih, kulturnih, jezičkih razlika. Ovaj pojam se odnosi na opisno predstavljanje nečega u cilju bolje razumljivosti. Međutim, tekst i konotacije koje kulturne razlike mogu imati potrebno je najpre dekodirati, a zatim kodirati u sastav znakova i značenja koji je razumljiv za predstavnike druge kulture.

Turcizmi u <i>Na Drini ćuprija</i>	Turcizmi u slovenačkom prevodu
(1) <i>sabahzorski salepi</i>	(1a) <i>zaslajena pijača ob zgodnjih jutrih</i>
(2) <i>deca iz mekteba</i>	(2a) <i>ljudskošolski otroci</i>
(3) <i>ajlukčija</i>	(3a) <i>mesečni zaslužek</i>
(4) <i>kafedžija</i>	(4a) <i>človek, ki kuha kavo</i>
(5) <i>dućan</i>	(5a) <i>majhna trgovina</i>

1.3. Zamena

Zamena je postupak kojim se obuhvata proces zamene približno odgovarajućih elemenata kulture na čiji se jezik prevodi. Sam

² Andrić, I.: *Na Drini ćuprija*. – Beograd 1978.

³ Andrić, I.: *Most na Drini*. – Ljubljana 1980.

metod ne stvara napor u pogledu interpretacije, međutim, i dalje se smatra osetljivim, jer prevodilac poistovećuje sadržaje koji nisu uvek identični.

1.3.1. Elementi duhovne kulture

Turcizmi u delu <i>Na Drini čuprija</i>	Turcizmi u slovenačkom prevodu
(1) <i>telal</i>	(1a) <i>glasnik</i>
(2) <i>rahmetli</i>	(2a) <i>rajnki</i>
(3) <i>zeman</i>	(3a) <i>čas</i>
(4) <i>sevdalijiski</i>	(4a) <i>zaljubljeni</i>
(5) <i>Aferim!</i>	(5a) <i>živijo!</i>

1.3.2. Elementi materijalne kulture

Uočljivo je da reči kojima se označavaju elementi materijalne kulture podležu postupku zamene u mnogo većoj meri od elemenata duhovne kulture.

(6) <i>džemadan</i>	(6a) <i>kamižola</i>
(7) <i>tozluk</i>	(7a) <i>dokolenke</i>
(8) <i>kasaba</i>	(8a) <i>trg</i>
(9) <i>kasabalije</i>	(9a) <i>tržani</i>
(10) <i>čaršija</i>	(10a) <i>trg, trgovina</i>
(11) <i>findžan</i>	(11a) <i>skodelica</i>
(12) <i>džezva</i>	(12a) <i>skodelica</i>
(13) <i>konak</i>	(13a) <i>prenočišće</i>
(14) <i>kapija</i>	(14a) <i>vrata</i>
(15) <i>ćuprija</i>	(15a) <i>most</i>
(16) <i>magaza</i>	(16a) <i>skladišće</i>
(17) <i>meze</i>	(17a) <i>prigrizek</i>

Zanimljiv je prevod reči *čaršija*, *kasaba* i *kapija*.

a. „Tu se svatovi obično spremaju i svrstavaju pre ulaska u čaršiju“. (NDĆ, str. 12)

„Svatje se tu navadno urejajo in razvrščajo, preden se napotijo na trg“. (MND, str. 14)

„Na desnoj obali reke, počinjući od samog mosta, nalazi se glavnina kasabe, sa čaršjom, delom u ravnici, a delom na obroncima bregova“. (NDĆ, str. 6)

„Na desnem bregu reke, z začetki pri samem mostu leži glavni del trga s trgovinami, delno na ravnem, delno na obronkih gričev“. (MND, str. 6)

U slovenačkom tekstu prevodilac nije našao odgovarajući ekvivalent za reč *čaršija*, te je iskoristio neutralni oblik *trgovina*. Međutim, upotreboom te reči ne prenosi se značenje originala, jer se reč *čaršija* odnosi na „mali prostor u kome sitni proizvođači prodaju svoje namirnice“, što znači da nedostaje informacija o značaju tog mesta i njegovom lokalnom značaju. Takođe, ova reč se pojavljuje već na drugoj strani, prilikom opisa Višegrada, što ilustruje pišćevu želju da dočara čitaocu duh mesta. Ove turcizme pisac koristi kao deiptične elemente, te je čaršija – čaršija Višegrada, a ne čaršija nekog drugog grada.

b. „Od tog mosta, kao od osnovice, širi se lepezasto cela valovita dolina, sa višogradskom kasabom i njenom okolinom [...]“ (NDĆ, str. 5)

„Od tega mosta se kot od središnje točke pahljačasto širi vsa valovita dolina s trgom Višegradom in njegovo okolico [...]“ (MND, str. 5)

Prema rečniku turcizama Abdulaha Škaljića, reč *kasaba* označava varoš, manji provincijski grad (Škaljić 1985, 398). U samom romanu, *kasaba* ima mnogo šire značenje, te ne predstavlja samo manji provincijski, grad već središte celokupnog dešavanja – ona metonimijski obuhvata celu Bosnu. U slovenačkom prevodu, prevodilac je kao prevodni ekvivalent upotrebio reč *trg*, tj. poslužio se postupkom zamene. Kao što je već rečeno, postupak zamene nosi sa sobom određeni rizik od gubljenja kulturnog sadržaja, što je vidljivo na ovom primeru.

c. Sledеći primer predstavlja mešavinu sva tri pomenuta postupka:

„Na toj terasi smešten je kafedžija sa svojim džezvama, fin-džanima, uvek raspaljenom mangalom i dečakom koji prenosi kafe preko puta gostima na sofi. To je kapija.“ (NDĆ, str. 7)

„Na tej terasi je človek, ki kuha kavo, s svojimi posodami in skodelicami, z vedno razgreto pećico in dečkom, ki odnaša kavo gostom na sofi tam nasproti. To so vrata.“ (MND, str. 7)

Primetićemo upotrebu parafraze, zamene i pozajmljivanja. Zanimljiv je prevod reči *kapija*. Ekvivalent za reč *kapija* jesu *vrate*, međutim, u romanu *kapija* ima mnogo šire značenje, te ona – pored čuprije – predstavlja centralno mesto svih dešavanja; ona je emotivno obojena: „Na kapiji i oko kapije su prva ljubavna maštanja, dobacivanja i sašaptavanja. Tu su i prvi poslovi i pazari, svađe, dogovori, sastanci i sačekivanja“ (Andrić 1978, 12). Neutralnim prevodom gubi se značaj koji ona ima, te se poistožećuju sadržaji koji u ovom slučaju nisu identični. Svakako, kao što je pomenuto, ovaj postupak nosi sa sobom određeni rizik, te predstavlja veliki izazov prevodiocu.

d. „A u toku noći, za vreme pijanke, sa svima njenim burnim, sevdalijskim, plaćevnim [...]“.

„Nekoč ponoči, ko bodo ljudje pili, pa bo ona kljub vsem burnim, zaljubljenim, jokavim [...]“.

Sevdalinka je ljubavna pesma bosansko-hercegovačkih muslimana, te nema svoj ekvivalent u slovenačkom jeziku. Prevodilac je u ovom primeru iskoristio reč koja ima sličnu asocijaciju – na ljubav – zaljubljeni.

1.4. Adaptacija

Adaptacija je često primenjivan postupak, naročito u slučajevima kada se određeni pojam ili predmet iz strane sredine pojavi u domaćoj sredini pre nego što je za njega stvorena odgovarajuća reč.

Turcizmi u delu <i>Na Drini čuprija</i>	Turcizmi u slovenačkom prevodu
(1) sofa	(1a) sofa
(2) turban	(2a) turban

Prevođenje glagola

„Vi sjedite ovdje i teferićite, a ne znate šta se iza Staniševca valja“. (NDĆ, str. 98)

„Tule posedate in se zabavate, pa ne veste, kaj se vali izza Staniševca“. (MND, str. 130)

„Jer te račune, kako ja vidim, ti ne anlajišeš.“ (NDĆ, str. 118)

„Kakor vidim, ne razumeš, za kaj gre.“ (MND, str. 159)

Teferičiti prema rečniku Abdulaha Škaljića znači „zabavljati se“, te je uočljiv postupak zamene, pri čemu nije došlo do kulturološkog gubitka. Isti je slučaj i sa rečju *anlajisati*, koja znači „razumeti, shvatiti“.

Prevodenje poslovica, izreka

Prevodilačka rešenja vezana za prevodenje idioma, poslovica i izreka uvek su veoma zanimljiva i istovremeno su i najzahtevnija. U sledećim ilustrativnim primerima videćemo kojim se postupcima slovenački prevodilac koristio.

„Drugi dan, druga i nafaka.“ (NDĆ, str. 14)

„Novi dan, nova nafaka.“ (MND, str. 16)

U prvom primeru je prisutan postupak pozajmljivanja, u želji da se sačuva duh originala izreke.

„Takvi su svi, tvrdice i tutumaci, a puni para kao šipak.“ (NDĆ, str. 14)

„Vsi so taki: skopuhhi so in čemerneži, pa polni denarcev kot drobnica hrušk.“ (MND, str. 17)

U drugom primeru je iskorišćena ekvivalentna struktura, odnosno – poredbenu frazemu zamenila je metafora, te su na taj način sačuvani istovremeno i smisao i oblik.

Prilikom prevodenja književnih dela koja sadrže kulturno specifične elemente, odnosno bezekvivalentnu leksiku, koja je u ovom slučaju u formi turcizama, od prevodioca se zahteva izuzetno dobro poznavanje izvorne i ciljne kulture. U prevodu teksta koji je primer druge kulture važna je korelacija dinamičke ekvivalencije i egzotizacije, iako su Sapir i Vorf tvrdili da prenos iskustava iz jedne kulturne sredine u drugu nije moguć zbog jezičkih ograničenja, egzotičnosti i sl. Prethodnom analizom smo pokazali da prevodilački postupci nisu uticali na samu razumljivost romana, ali jesu u određenim slučajevima doveli do gubljenja reči koje sadrže kulturnoške informacije. Uočljiva je primena postupka pozajmljivanja, čime je prevodilac uspeo da sačuva duh originala, te da ukaže na određenu egzotičnost, dok je postupkom zamene pokušao da odomaći određene sadržaje, kako bi bili razumljiviji cilnjom čitaocu. Reči koje spadaju u domen

duhovnog, koje označavaju određene verske predstavnike, prazničke ostale su u prevodu nepromjenjene, samo prilagođene pravopisu slovenačkog jezika. Takav način prevođenja doprinosi bogaćenju leksičkog fonda slovenačkog jezika. Na izbor prevodilačkih tehnika svakako je uticalo i predznanje koje je slovenački čitalac imao u vezi sa bosanskom kulturnom sredinom. Najzad, može se reći da u prevodu preovlađuje postupak zamene, što u nekim slučajevima ne predstavlja najidealnije rešenje. Predlažemo da se prilikom prevođenja ove vrste leksike primeni i transkripcija turcizama, kao i objašnjenje fraza, čime bi se u znatnoj meri sačuvao kulturološki kontekst, očuvala neku konotacija iz izvornog jezika, ili – uopšteno – duh originala.

Literatura

- Andrić, Ivo. 1978. *Na Drini ćuprija*. Beograd : Slovo ljubve.
- Andrić, Ivo. 1980. *Most na Drini*. Ljubljana : Mladinska knjiga in državna založba Slovenije.
- Barjaktarević, Fehim, Abdulah Škaljić. 1966. Turcizmi u narodnom govoru i narodnoj književnosti BiH. *Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor* 26 / 3-4 : 334–344.
- Đukanović, Maja. 2011. „Slovenske etnografske prvine v slovaropisu“. U *Meddisciplinarnost v slovenistiki* (Obdobja 30), ur. Simona Kranjc, 108. Ljubljana : Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Filipović, Milenko. 1970. Orijentalna komponenta u narodnoj kulturi Južnih Slovena. *Prilozi za orijentalnu filologiju* 16–17 / 1966–67 : 107.
- Ivir, Vladimir. 1979. *Teorija i tehnika prevođenja*. Sremski Karlovci : Centar Karlovačka gimnazija.
- Klemenčič, Simona. 2010. „Besede iz drugih slovanskih jezikov v slovenščini“. U *46. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture: Slovenstvo v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi: Zbornik predavanj*, ur. Vera Smole, 22–26. Ljubljana : Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Kocijančič Pokorn, Nike. 2003. *Misliti prevod: izabrana besedila iz teorije prevajanja od Cicerona do Derrida*. Ljubljana : Študentska založba.
- Peco, Asim. 1987. *Turcizmi u Vukovim rječnicima*. Beograd : Vuk Karadžić.
- Pintarič, Miha. 2012. Turcizmi v slovenščini. *Vestnik za tuje jezike*. 4, 1/2 : 79–81.
- Popović, Đordje. 1884. *Turske i druge istočanske reči u našem jeziku*. Beograd : Srpska kraljevska državna štamparija.
- Sibinović, Miodrag. 1990. *Novi original: uvod u prevođenje*. Beograd : Naučna knjiga.

Škaljić, Abdulah. 1985. *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*. Sarajevo : Svjetlost.

Tanasković, Darko. 1983. Sociolongvistički aspekti ideologizacije pozajmljenica. *Jezik u savremenoj komunikaciji*. Beograd : Centar za marksizam Univerziteta.

Tamara Poletan
Univerza v Beogradu
Filološka fakulteta
Srbija

PROBLEMATIKA PREVAJANJA TURCIZMOV V SLOVENŠČINO NA PRIMERU ROMANA *MOST NA DRINI*

Tema tega prispevka je analiza prevoda turcizmov v slovenščino v delu Iva Andrića. Na podlagi vpogleda v literaturo in problematiko prevajanja te vrste sposojenk, se lahko izpostavijo številna teorijsko-metodološka in praktična vprašanja, ki zahtevajo bolj natančno znanstveno in strokovno razpravo. Za namene tega prispevka so z leksikalnega in semantičnega stališča analizirane besede, ki so orientalskega izvora, vsebovane v knjigi Most na Drini. Cilj te naloge je ugotoviti, katere prevajalske strategije uporablja slovenski jezik pri prevajanju in v kolikšni meri, kako se te besede obnašajo do fonetskih in morfoloških pravil: ali so se asimilirale, kot je to primer s številnimi turcizmi v srbsčini, ali pa se lahko določijo kot tuje besede.

Ključne besede: prevajanje, teorija prevajanja, turcizmi, Srbsčina, Slovenščina

Tamara Poletan
University of Belgrade
Faculty of Philology
Serbia

PROBLEMS RELATED TO TRANSLATING TURKISH LOANWORDS INTO THE SLOVENIAN LANGUAGE ON THE EXAMPLE OF THE NOVEL *THE BRIDGE ON THE DRINA*

This paper seeks to analyze the translation of Turkish loanwords in the literary work of Ivo Andrić into the Slovenian language. Relying on the literature data and general issues related to the translation

of this type of loanwords, it is possible to identify a number of theoretical, methodological and practical issues, which demand comprehensive analysis both from academic and technical points of view. For the purpose of this study, the words of Oriental origin contained in the book *The Bridge on the Drina* have been analyzed from the lexical and semantic points of view. The aim is to determine which linguistic methods are used when they are translated into the Slovenian language and to what extent, as well as to establish how these words behave in terms of phonetic and morphological rules: whether they have been assimilated, as it is the case with many Turkish loanwords in the Serbian language, or they are easily recognized as foreign words.

Keywords: translation, theory of translation, Turkish loanwords, Serbian language, Slovenian language